

เงื่อนไขเชิงปฏิบัติของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง: การรับรู้และปัญหาการจัดการเรียน การสอนสาระหน้าที่พลเมืองในสถานศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร

Practical Conditions of Civic Education: Teachers' Informedness of Civic Education and Problems in Public Schools in Bangkok

นราธร สายเส็ง*, กุลชาติ ทักษไพบูลย์*, ปวินท์ มินทอง*, วิทยา วิสูตรเรืองเดช*,
อาทิตย์ อินธาระ*, ตุลย์ จิระโชคโสภณ* และอุทัช เกสรวิบูลย์*

Naratorn Saiseng*, Kulachart Taksapaibool*, Pawin Minthong*, Wittaya Wisutruangdaj*,
Athit Inthara*, Tul Jirachoksopon* and Utach Kesornvibul*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องเงื่อนไขเชิงปฏิบัติของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง: การรับรู้และปัญหาการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองในสถานศึกษาเขตกรุงเทพมหานครมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของครูผู้สอนสาระหน้าที่พลเมือง ในโรงเรียนเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และ 2) เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง ในโรงเรียนเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ครูในระดับมัธยมศึกษาที่สอนหรือมีประสบการณ์ในการสอนสาระหน้าที่พลเมืองมาแล้วอย่างน้อย 1 ภาคการศึกษา ทั้งนี้ได้ใช้การสุ่มตัวอย่างที่เป็นไปตามโอกาสทางสถิติด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่มชั้น (Stratified Sampling) โดยกำหนดเงื่อนไขว่าต้องเป็นครูในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จำนวน 70 คน จาก 121 โรงเรียน และสังกัดกรุงเทพมหานคร (กทม.) จำนวน 70 คน จาก 102 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 140 คน ดำเนินการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามระดับการรับรู้และปัญหาของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง และแบบสัมภาษณ์ครูผู้สอนสาระหน้าที่พลเมือง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร่วมกับการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการรับรู้เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของครูผู้สอนสาระหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ภาพรวมอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) การรับรู้เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ($\bar{x} = 4.00$, S.D. = 0.49) 2) การรับรู้ด้านบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสาระหน้าที่พลเมือง ($\bar{x} = 3.74$, S.D. = 0.51) 3) การรับรู้ด้านสถานที่จัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง ($\bar{x} = 3.87$, S.D. = 0.50) และ 4) การรับรู้ด้านเวลาที่จัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง ($\bar{x} = 3.47$, S.D. = 0.56) ส่วนผลการวิเคราะห์ระดับของปัญหาการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง ของครูผู้สอนสาระหน้าที่พลเมือง ในโรงเรียนเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.97$, S.D. = 0.75)

* มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

เมื่อเรียงลำดับจากด้านที่เป็นปัญหามากที่สุดได้แก่ 1) ปัญหาด้านเนื้อหา ($\bar{x} = 3.13$, S.D. = 0.90) ปัญหาด้านการจัดกิจกรรม ($\bar{x} = 3.13$, S.D. = 0.92) 3) ปัญหาด้านตัวผู้เรียน ($\bar{x} = 3.03$, S.D. = 0.86) 4) ปัญหาด้านพื้นที่ ($\bar{x} = 2.81$, S.D. = 0.79) และด้านที่เห็นว่าเป็นปัญหาน้อยที่สุดคือ 5) ปัญหาด้านตัวผู้สอน ($\bar{x} = 2.76$, S.D. = 0.94) ข้อมูลที่ปรากฏผนวกกับการสัมภาษณ์พบว่า ครูผู้สอนมีระดับการรับรู้เกี่ยวกับสาระหน้าที่พลเมืองอยู่ในระดับมาก ครูผู้สอนรู้และเข้าใจกระบวนการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองว่าควรดำเนินการแบบใดจึงสามารถสร้างพลเมืองตื่นรู้ให้เกิดขึ้นได้ แต่กลับติดอยู่กับเงื่อนไขเชิงปฏิบัติในรูปแบบโครงสร้างของระบบที่ครอบไว้ ทำให้ขาดความยืดหยุ่นในการจัดการเรียนการสอน อีกทั้งครูผู้สอนมีพันธะผูกพันกับการประเมินภายใต้กรอบของเวลา ผลลัพธ์ท้ายสุดจึงสะท้อนปัญหาผ่านตัวผู้เรียนสาระหน้าที่พลเมือง

คำสำคัญ: เงื่อนไขเชิงปฏิบัติ, การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง, สถานศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

Abstract

This research paper titled “The practical conditions of civic education: teachers’ informedness of civic education and problems in carrying out civic education in public schools in Bangkok”, has the following objectives: (1) to study citizenship teachers’ informedness of civic education; (2) to study the problems in carrying out civic education in public schools in Bangkok. The sample group for this research is secondary school teachers who are teaching the subject in the present semester or those who used to teach it for at least one full semester – long period. The research follows probability sampling, using stratified sampling method on the condition that the first 70 teachers come from 121 schools under the Office of Basic Education Commission (OBEC) and the second 70 come from 102 schools under Bangkok Metropolitan Administration, totaling 140. The research uses mixed methods. The research tools used are the questionnaire about the level of the citizenship teachers’ informedness about civic education and the problems in carrying it out, and interview guide for the teachers who teach citizenship. The analysis of the data is conducted using percentage, average, standard deviation and analytical description.

The findings reveals that the citizenship teachers under study are generally very well informed about civic education in all four aspects: (1) the informedness about civic education ($\bar{x} = 4.00$, S.D. = 0.49); (2) the informedness about the persons related to citizenship; (3) the informedness about the place for the learning management of citizenship ($\bar{x} = 3.87$, S.D. = 0.50); and (4) the informedness about the time period for teaching and learning citizenship ($\bar{x} = 3.47$, S.D. = 0.56). It also demonstrates the overall moderate level of the teachers’ problems in the learning management of citizenship ($\bar{x} = 2.97$, S.D. = 0.75).

Arranged in descending order according to the values of average and standard deviation, the problem about the content of the subject ($\bar{x} = 3.13$, S.D. = 0.90) and the one about organizing learning activities ($\bar{x} = 3.13$, S.D. = 0.92) are most prominent, followed by the problems about the students ($\bar{x} = 3.03$, S.D. = 0.86) and then the ones concerning the area ($\bar{x} = 2.81$, S.D. = 0.79). Least prominent are the problems about the teachers ($\bar{x} = 2.76$, S.D. = 0.94). The combination of the empirical data with the interview findings demonstrates that the teachers are very knowledgeable about citizenship. They know and understand the process of citizenship learning management, knowing what strategies should be used to create active citizens. However, they have been hampered by the practical condition that has come in the form of structural problems of the system, causing them to lack flexibility in learning management. In addition, the teachers have an obligation to the assessment of their students under the time frame. The end result of these problems is discernible in the students of citizenship.

Keywords: Practical Conditions, Civic Education, Bangkok's Public Schools

บทนำ

การศึกษานับได้ว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างและพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพออกสู่สังคมและประเทศชาติ การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจึงมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละระดับการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาก้าวขึ้นมาสู่ระดับมัธยมศึกษา โดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษาซึ่งเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของผู้เรียนที่มีการเปลี่ยนแปลงของช่วงวัยและมีการพัฒนาศักยภาพต่าง ๆ มากมาย จะเห็นว่าการจัดการศึกษาในระดับมัศึกษานั้นมีหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ หนึ่งในนั้นคือกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกลุ่มสาระวิชาที่มุ่งเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม หลักในการดำเนินชีวิต ความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ต่อสังคม ซึ่งการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ดังกล่าว ยังมีสาระแยกย่อยออกเป็น 5 สาระ ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สาระหน้าที่พลเมืองซึ่งเคยมีการเรียนการสอนมาอย่างยาวนานในอดีต เนื่องจากเป็นการพัฒนาสมาชิกของสังคมและยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ดังนั้นในหลักสูตรวิชาจรยาปี พ.ศ. 2480 จึงมีการขยายเนื้อหาให้ครอบคลุมเรื่อง หน้าที่พลเมือง ระบบรัฐธรรมนูญ การปกครองท้องถิ่น และวันสำคัญและหน้าที่พลเมืองที่พึงปฏิบัติต่อวันสำคัญ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2503 ได้มีการประกาศให้แยกวิชาในหมวดสังคมศึกษาออกเป็นวิชาหน้าที่พลเมือง ศิลปกรรม ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ โดยกำหนดให้วิชาหน้าที่พลเมืองเรียนเกี่ยวกับหน้าที่ของพลเมืองที่มีต่อครอบครัว ต่อศาสนา ต่อประเทศ และต่อพระมหากษัตริย์ รวมทั้งเรียนรู้เกี่ยวกับการปกครองของประเทศด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2503: 159)

เมื่อความก้าวหน้าด้านวิทยาการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กระทรวงศึกษาธิการจึงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรมาใช้เป็นหลักสูตรประถมศึกษาและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 โดยจัดให้มีการบูรณาการวิชาบังคับและมีรายวิชาเลือกจำนวนหนึ่ง เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกเรียน เป็นการเพิ่มความรู้ให้กว้างขึ้น และมีการปรับปรุงหลักสูตรอีกครั้งในปี พ.ศ. 2533 แต่จุดประสงค์ยังคงเน้นการสร้างความเป็นพลเมืองดี ดังจุดประสงค์ประการหนึ่งที่กำหนดไว้คือ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น เนื้อหาสาระหน้าที่พลเมืองจะปรากฏในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา และจัดให้มีการบูรณาการ ส่วนมัธยมศึกษาตอนปลาย เนื้อหาสาระหน้าที่พลเมืองจะปรากฏในรายวิชา ส401 และ ส402 นอกจากนั้นจัดไว้ในวิชาเลือกหลายวิชา เช่น กฎหมายในชีวิตประจำวัน หรือการปกครองของไทย เป็นต้น

ใน พ.ศ. 2540 เมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน โดยกำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ซึ่งรัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ต้องเป็นไปเพื่อสร้างความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ มีการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545: 1-2) ซึ่งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ยังพบปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้ มีคุณธรรม และมีความรอบรู้อย่างเท่าทัน ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลง นำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อให้เกิดความเหมาะสม ชัดเจน ทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 4-6)

นอกจากการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองจะทำให้ประชาชนในชาติเป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก และยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแล้ว ยังจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ประชาชนในประเทศได้รับรู้ถึงการเป็นพลเมืองในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมและประเทศชาติ ดังนั้น สาระหน้าที่พลเมือง

จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาทุกระดับในประเทศไทย แต่ในบางช่วงเวลาสาระหน้าที่พลเมือง มีการบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ทำให้การสอนโดยเน้นด้านหน้าที่พลเมืองลดน้อยลงไป จึงอาจส่งผลให้เยาวชนไม่ได้รับเนื้อหาสาระได้ครบถ้วนและมีผลต่อการสร้างพลเมืองที่เข้มแข็งในอนาคต จากปัญหาดังกล่าวนำไปสู่ความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขเชิงปฏิบัติของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการรับรู้ของครูผู้สอนรายวิชานี้ และสภาพปัญหาที่ครูผู้สอนต้องประสบพบเจอในการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง โดยเลือกพื้นที่วิจัย คือ โรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพฯ เพื่อเป็นพื้นที่นำร่องในการเก็บข้อมูล ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการประเมินการดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุง พัฒนา และยกระดับการศึกษาสาระหน้าที่พลเมืองให้เหมาะสม อันยังผลให้เกิดการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของครูผู้สอนสาระหน้าที่พลเมือง ในโรงเรียนเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง ในโรงเรียนเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยนี้คือ ครูในระดับมัธยมศึกษาที่สอนวิชาหน้าที่พลเมืองในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และสังกัดกรุงเทพมหานคร (กทม.) ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 223 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างคือ ครูในระดับมัธยมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองมาแล้วอย่างน้อย 1 ภาคการศึกษา ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่มชั้น (Stratified sampling) โดยกำหนดเงื่อนไขว่าต้องเป็นครูในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จำนวน 70 คนจาก 121 โรงเรียน และสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 70 คน จาก 102 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 140 คน และมีการกำหนดสัดส่วนเพศในแต่ละสังกัดในจำนวนที่เท่ากัน คือ เพศชาย 35 คน และเพศหญิง 35 คน เพื่อลดอคติเรื่องเพศ จากนั้นจะดำเนินการสุ่มอย่างเป็นระบบอีกครั้งหนึ่งจนได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างครบถ้วน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ที่ใช้ทั้งวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทั้งนี้ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเชิงปริมาณคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) และส่วนที่สองเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ คือ วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือวิจัยได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องผ่าน 4 แนวคิดได้แก่ แนวคิดเรื่อง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างพลเมือง และแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง จากนั้นวางโครงสร้างเป็นกรอบแนวคิด และสร้างเป็นข้อคำถามที่สัมพันธ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยมีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของ เครื่องมือดังต่อไปนี้

ส่วนแรก เป็นเครื่องมือในวิธีการเชิงปริมาณ ได้สร้างแบบสอบถาม โดยวางโครงสร้างแบบสอบถาม ออกเป็น 4 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 การรับรู้เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของครูผู้สอน สาระหน้าที่พลเมือง ตอนที่ 3 ปัญหาการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง ในตอน 2 และ 3 เป็นแบบ มาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และ ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง เป็นแบบสอบถามปลายเปิด จากนั้นนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจพิจารณาความ ถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสมด้านภาษาและความชัดเจนของข้อคำถาม และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของเครื่องมือ (Index of Item Objective Congruence: IOC) จากนั้นได้นำ แบบสอบถามที่ผ่านการประเมินมาวิเคราะห์ ตามเกณฑ์การพิจารณาระดับค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อ คำถามที่คำนวณได้จากสูตรมีค่าอยู่ระหว่าง 0.00 – 1.00 ทั้งนี้ถ้าข้อคำถามมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป จะทำ การคัดเลือกข้อคำถามนั้นไว้ แต่ถ้า ค่า IOC ต่ำกว่า 0.5 จะพิจารณาแก้ไขปรับปรุงข้อคำถามหรือตัดทิ้งตาม คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เมื่อทำการตรวจแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญแล้วจึงนำเอาแบบสอบถามดังกล่าวไป ทดลองใช้ (Try Out) กับครูผู้สอนสาระหน้าที่พลเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน แยกเป็นครู สังกัด สพฐ. 15 คน และครูสังกัด กทม. 15 คน โดยได้ปรับปรุงข้อคำถามให้ถูกต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การวิจัย แล้วนำไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของ ครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.87 เมื่อแบบสอบถามได้ผ่านการ ปรับแก้และได้คุณภาพแล้วจึงนำไปสอบถามใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่สอง เป็นเครื่องมือในวิธีการเชิงคุณภาพ คือ แบบนำสัมภาษณ์ มีหัวข้อที่เจาะลึกลงไป ในประเด็นที่วิธีการเชิงปริมาณตอบไม่ได้หรืออยากหาคำตอบเจาะลึกเพิ่มเติมโดยเฉพาะเรื่องของปัญหาการ จัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง รวมไปถึงเรื่องการรับรู้เกี่ยวกับการสร้างพลเมืองในมิติที่ซับซ้อนขึ้น ซึ่งแบบนำสัมภาษณ์จะกำหนดเป็นหัวข้อคำถามให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยคัดกรองและตรวจสอบคุณภาพด้วย แบบนำ สัมภาษณ์และการสัมภาษณ์เป็นกระบวนการหลังจากได้ข้อมูลสรุปจากแบบสอบถามด้วยวิธีการเชิงปริมาณแล้ว

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยมีกระบวนการด้วยกัน 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกจะใช้แบบสอบถามการ วิจัยเรื่องเงื่อนไขเชิงปฏิบัติของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง: การรับรู้และปัญหาการจัดการเรียนการสอน สาระหน้าที่พลเมืองในสถานศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร เป็นเครื่องมือ ซึ่งเมื่อทำการสุ่มตามขั้นตอนที่กล่าว ข้างต้นได้โรงเรียนทั้ง 2 สังกัดแล้ว ทางคณะหรือผู้ดำเนินการวิจัยได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อตอบ แบบสอบถามโดยแนบบแบบสอบถามที่เป็นชุดกระดาษ หรือแบบสอบถามออนไลน์ และแนบที่อยู่ URL

รวมไปถึง QR code เพื่อสแกนตอบแบบสอบถามได้ เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนจะนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาประมวลผล สรุปผลออกมาเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย

หลังจากได้ข้อมูลสรุปผลจากแบบสอบถามที่ผ่านการวิเคราะห์ประเด็นเบื้องต้นบางส่วนมาแล้ว จะทำการวิเคราะห์เพิ่มเติมในรายละเอียดของประเด็นที่น่าสนใจบางส่วนแล้วสืบบย้อนกลับไปสู่ครูผู้ให้ข้อมูลที่มีความแตกต่างหรือมีข้อคำตอบที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มคำตอบของกลุ่มตัวอย่างทั่วไป จากนั้นทำการเลือกแบบเจาะจงไปสู่กลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ พร้อมทั้งใช้เครื่องมือที่เป็นแบบนำเสนอทำเรื่องขออนุญาตเข้าไปสัมภาษณ์โดยตรงในโรงเรียนที่ครูผู้สอนนั้นสังกัดอยู่โดยตรง เมื่อได้ข้อมูลในส่วนนี้ครบถ้วนตามประเด็นที่สนใจแล้ว จึงนำข้อมูลจากแบบสอบถามและแบบนำเสนอเข้าไปสู่กระบวนการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลการวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลการวิจัย

รูปแบบของการนำเสนอและวิเคราะห์ข้อมูลจะยึดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถามจะใช้สถิติพื้นฐาน คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ในส่วนที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่าในแบบสอบถามใช้มาตราวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) เมื่อทำการประมวลผลข้อมูลจากแบบสอบถามแล้วจะนำเสนอข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน ตาราง ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จะนำมาอธิบายเชื่อมโยงข้อมูลที่สัมพันธ์หรือแตกต่างจากข้อมูลจากแบบสอบถามไปในคราวเดียวกัน ทั้งนี้งานวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 สรุประดับการรับรู้เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของครูผู้สอนแยกเป็นรายด้าน

การรับรู้เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อ ความเป็นพลเมืองของครูผู้สอน แต่ละด้าน	สังกัด กทม.		สังกัด สพฐ.		ภาพรวม	
	ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน
1. การรับรู้ด้านความหมายของ สาระหน้าที่พลเมือง	3.89	0.52	4.11	0.44	4.00	0.49
2. การรับรู้ด้านบุคคลที่เกี่ยวข้อง กับสาระหน้าที่พลเมือง	3.60	0.49	3.87	0.49	3.74	0.51
3. การรับรู้ด้านสถานที่จัดการ เรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง	3.74	0.53	4.01	0.42	3.87	0.50
4. การรับรู้ด้านเวลาที่จัดการเรียน การสอนสาระหน้าที่พลเมือง	3.66	0.62	3.89	0.47	3.77	0.56
รวม	3.72	0.47	3.97	0.37	3.85	0.44

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์เรื่องการรับรู้เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของครูผู้สอนสาระหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร (ตารางที่ 1) ในภาพรวมพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้อยู่

ในระดับมากที่สุด 4 ด้าน ได้แก่ 1) การรับรู้ด้านความหมายของสาระหน้าที่พลเมือง ($\bar{x} = 4.00$, S.D. = 0.49) 2) การรับรู้ด้านบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสาระหน้าที่พลเมือง ($\bar{x} = 3.74$, S.D. = 0.51) 3) การรับรู้ด้านสถานที่จัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง ($\bar{x} = 3.87$, S.D. = 0.50) และ 4) การรับรู้ด้านเวลาที่จัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง ($\bar{x} = 3.47$, S.D. = 0.56) ย่อมเป็นสิ่งสะท้อนการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่าเงื่อนไขเชิงปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง ในสถานศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร ล้วนมีความพร้อมและตอบสนองการจัดการเรียนการสอนในสาระดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

เมื่อจำแนกออกเป็นรายด้านพบว่า 1) การรับรู้ด้านความหมายของสาระหน้าที่พลเมือง ด้านที่มีความพร้อมมากที่สุดคือการเห็นว่าสาระหน้าที่พลเมืองมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่ดี ($\bar{x} = 4.26$, S.D. = 0.75) ซึ่งเป็นด้านเดียวในหัวข้อนี้ที่แปลผลอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับการรับรู้ในลำดับรองลงมาคือความเข้าใจถึงความสำคัญของสาระหน้าที่พลเมืองเป็นอย่างดี ($\bar{x} = 4.19$, S.D. = 0.60) จากผลการสำรวจแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างต่างเล็งเห็นถึงความสำคัญในการจัดการศึกษาในสาระหน้าที่พลเมือง โดยเฉพาะการศึกษาในระบบผ่านสถาบันการศึกษาอย่างโรงเรียนในระดับชั้นมัธยม ที่ถือเป็นกลไกสำคัญที่จะปลูกฝังวิชาความรู้ ความเข้าใจ และสร้างให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ ตลอดจนถึงสำนึกพลเมืองที่มีส่วนร่วมต่อชุมชน สังคมและประเทศชาติ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในด้านความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง แม้จะแปลผลอยู่ในระดับมากที่สุดก็ตาม ($\bar{x} = 3.73$, S.D. = 0.84) แต่เมื่อเปรียบเทียบกับประเด็นข้อคำถามอื่น ๆ ในด้านเดียวกันกลับมีคะแนนน้อยที่สุด ซึ่ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างแม้จะพึงพอใจในแนวทางการจัดการศึกษาสาระหน้าที่พลเมืองที่ดำเนินอยู่ตามโรงเรียนต่าง ๆ ในปัจจุบัน แต่กลุ่มตัวอย่างยังเห็นว่าการจัดการศึกษาผ่านกลไกอย่างโรงเรียนมัธยมศึกษาชั้นนั้น ยังสามารถที่จะปรับปรุงและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นั่นก็เพราะว่าการจัดการศึกษาในระบบ โดยเฉพาะในช่วงชั้นระดับมัธยมศึกษาถือเป็นอีกช่วงเวลาหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อผู้เรียน เป็นช่วงวัยที่ไม่เพียงผู้เรียนจะได้เรียนรู้เนื้อหาทางวิชาการกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เท่านั้น หากแต่ยังเป็นช่วงวัยที่การกล่อมเกลางานสังคมตลอดจนผลกระทบจากเงื่อนไขแวดล้อมต่าง ๆ ส่งผลต่อการปลูกสร้างจิตสำนึกอันจะเป็นสิ่งติดตัวผู้เรียนต่อไปในภายภาคหน้า

ต่อมาคือการรับรู้ด้านบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสาระหน้าที่พลเมือง แม้ว่าคะแนนรวมในด้านนี้จะแปลผลอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.74$, S.D. = 0.51) แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ามีคะแนนในบางข้อคำถามที่แปลผลในระดับต่างออกไป อาทิ ข้อคำถามที่ว่า บุคคลที่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่สังคม เช่น ณเดชน์ คูกิมิยะ ที่ได้รับรางวัลลูกกตัญญู มีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนของท่าน โดยผู้เรียนนำไปเป็นแบบอย่างได้เป็นอย่างดี ($\bar{x} = 3.24$, S.D. = 1.00) ซึ่งแปลผลอยู่เพียงระดับปานกลาง อาจสะท้อนให้เห็นว่าแนวทางการจัดการศึกษาที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าควรกลับมาให้ความสำคัญต่อประเด็นที่เป็นสิ่งใกล้ตัวผู้เรียนมากขึ้นอย่างเช่น บุคคลในครอบครัวหรือกระทั่งตัวครูผู้สอนเอง เป็นต้น ที่ย่อมเป็นแบบอย่างที่ดีอย่างมีนัยสำคัญต่อการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีกับตัวผู้เรียน โดยสะท้อนให้เห็นผ่านคะแนนในข้อคำถามดังกล่าว คือ ข้อคำถามที่ว่า ครอบครัวของผู้เรียนมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองของครูผู้สอน ($\bar{x} = 4.19$, S.D. = 0.87) และข้อคำถามที่ว่า บุคลิกภาพของครู เป็นปัจจัยหนึ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความใฝ่รู้ใฝ่เรียนในสาระหน้าที่พลเมือง ($\bar{x} = 4.14$, S.D. = 0.74) ซึ่งทั้ง 2 ข้อแปลผลอยู่ในระดับมากที่สุดด้วยกันทั้งคู่ และที่เป็นที่น่าสังเกต

คือจากข้อคำถามที่ว่าเทคนิคการเสริมแรงของครูผู้สอนในขณะจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ($\bar{x} = 4.22$, S.D. = 0.68) ซึ่งเป็นเพียงข้อเดียวในด้านนี้ที่แปลผลคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนความรับรู้โดยเฉพาะที่มาจากประสบการณ์ตรงของผู้สอนแต่ละคนที่ผ่านการสอนสาระหน้าที่พลเมืองที่เห็นว่าการจัดการศึกษาสาระดังกล่าวให้เกิดประสิทธิภาพควรต้องอาศัยการปรับประยุกต์เทคนิควิธีร่วมกับ อาทิตย์ เทคนิคการเสริมแรง เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียน

ด้านถัดมาคือเรื่องการรับรู้ด้านสถานที่ในการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครูผู้สอนล้วนสังเกตเห็นถึงความสำคัญว่าสถานศึกษาคือสถานที่บ่มเพาะความเป็นพลเมืองแก่ผู้เรียนที่สำคัญแห่งหนึ่ง ($\bar{x} = 4.29$, S.D. = 0.71) นอกจากนั้นยังเห็นว่าการจัดการเรียนรู้สาระหน้าที่พลเมืองสมควรที่จะจำกัดอยู่เพียงในชั้นเรียนนั้น หากเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ การจัดการเรียนรู้ควรมีการจัดกิจกรรมนอกชั้นเรียนที่ส่งผลให้นักเรียนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมสาธารณะ ($\bar{x} = 4.33$, S.D. = 0.86) ซึ่งเป็นข้อคำถามที่มีคะแนนมากที่สุดในด้านนี้ เนื่องจากการศึกษาสาระหน้าที่พลเมืองมิได้เป็นการศึกษาในเชิงเนื้อหาหรือทฤษฎีเท่านั้น แต่ต้องมีการศึกษาในเชิงปฏิบัติร่วมด้วย การศึกษาในเชิงปฏิบัตินั้นจะทำให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะที่จำเป็นในด้านต่าง ๆ และที่สำคัญคือเกิดสำนึกผูกพันกับชุมชน สังคมและประเทศชาติ นั้นย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่การศึกษาหน้าที่พลเมืองจะมีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่หรือสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะชุมชนที่ตั้งของโรงเรียนหรือบริเวณใกล้เคียงหรือโดยรอบที่กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ยังเห็นว่าแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับสาระหน้าที่พลเมืองในบริเวณใกล้เคียงโรงเรียนมีความเหมาะสม ($\bar{x} = 3.54$, S.D. = 0.94) แม้จะมีคะแนนอยู่ในระดับมากเช่นกัน แต่น้อยกว่าข้อคำถามอื่น ๆ และในอีกข้อคำถามที่ว่าที่ตั้งของสถานศึกษาไม่ว่าจะตั้งอยู่ในเขตเมืองหรือชนบท ล้วนไม่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง ($\bar{x} = 3.51$, S.D. = 1.05) ย่อมสะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญต่อพื้นที่ที่ถึงที่สุดแล้วย่อมเกี่ยวพันอย่างแยกไม่ออกที่ส่งผลต่อการศึกษาก่อให้เกิดความหมาย ตลอดถึงสำนึกสำคัญของความเป็นพลเมืองที่ดี และเป็นที่น่าสังเกตว่าข้อคำถามในด้านนี้ที่ได้รับคะแนนน้อยที่สุดเป็นข้อคำถามที่ว่าท่านคิดว่า โรงเรียนวิถียุทธ มีสภาพการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองที่เอื้อผู้เรียนมากกว่าโรงเรียนทั่วไป ($\bar{x} = 3.49$, S.D. = 0.97) เช่นเดียวกับข้อที่ว่าศาสนสถานเป็นสถานที่เหมาะสมสำหรับจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ($\bar{x} = 3.55$, S.D. = 0.91) ย่อมสะท้อนถึงมุมมองต่อการจัดการเรียนรู้อาชีพพลเมืองที่ควรมีทิศทางสอดคล้องกับการอยู่ร่วมในสังคมภายใต้การยอมรับความหลากหลาย การมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความผูกพันเข้ากับเอกลักษณ์ใด ๆ อย่างเข้มข้นแต่เพียงอย่างเดียว อาจมิใช่แนวทางหรือคำตอบที่เหมาะสมที่สุดในบริบทสังคมปัจจุบัน

ในด้านสุดท้ายคือการรับรู้ด้านเวลาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง โดยภาพรวมของข้อคำถามต่าง ๆ ในด้านนี้ กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้และเห็นว่าที่เห็นด้วยกับแนวทางการจัดการศึกษาที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน โดยคะแนนเกือบทุกข้อคำถามแปลผลอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดเป็นรายข้อ ประกอบกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกครูผู้สอนก็เป็นที่น่าสังเกตว่า เช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอนสาระอื่น ๆ ที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนมักจะแสดงความกังวลเกี่ยวกับประเด็นระยะเวลาในการจัดการเรียนการสอนแต่ละคาบเรียนที่มีเวลาไม่เพียงพอหรือเหมาะสมกับจำนวนเนื้อหาที่ค่อนข้างมาก รวมถึงจำนวนคาบเรียนที่จัดการเรียนในแต่ละสัปดาห์เช่นเดียวกัน เนื่องมาจากสาระการเรียนรู้ โดยเฉพาะสาระหน้าที่

พลเมืองดังกล่าว ที่ควรมีทั้งการเรียนรู้เนื้อหาในเชิงหลักการหรือทฤษฎีและมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงร่วมด้วย นับเป็นปัญหาเชิงเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบโครงสร้างหลักสูตร และการจัดตารางเรียนรายวิชาในภาพรวมที่น่าสนใจพบว่ากลุ่มตัวอย่างได้แสดงความเห็นต่อข้อคำถามที่ว่า ระดับมัธยมศึกษา คือระดับที่มีการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองได้เหมาะสมที่สุด ($\bar{x} = 3.60$, S.D. = 0.96) แม้จะแปลผลอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนข้อคำถามอื่น ๆ ในด้านเดียวกันก็พบว่ามีความน้อยกว่าข้อคำถามส่วนใหญ่ รวมถึงคะแนนเฉลี่ยในด้านนี้ ($\bar{x} = 3.77$, S.D. = 0.56) แสดงให้เห็นว่าในมุมมองของกลุ่มตัวอย่างในฐานะผู้ที่ปฏิบัติการสอนในสาระหน้าที่พลเมือง ต่างเห็นว่าการศึกษาระดับดังกล่าวไม่จำเป็นต้องผูกติดหรือจำกัดอยู่ในระดับหรือช่วงชั้นใดช่วงชั้นหนึ่ง หากควรเป็นการที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ผ่านช่องทางต่าง ๆ ได้โดยตลอด สอดคล้องกับข้อคำถามที่ว่า คนไทยควรได้รับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองตั้งแต่เด็ก ๆ ($\bar{x} = 4.25$, S.D. = 0.89) ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดในด้านนี้และเป็นข้อคำถามเดียวที่แปลผลอยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 2 สรุประดับของปัญหาการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองของครูผู้สอนแยกเป็นรายด้าน

ปัญหาการจัดการเรียนการสอน สาระหน้าที่พลเมืองของครูผู้สอน แต่ละด้าน	สังกัด กทม.		สังกัด สพฐ.		ภาพรวม	
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. ปัญหาด้านตัวผู้สอน	2.91	0.76	2.61	0.70	2.76	0.74
2. ปัญหาด้านตัวผู้เรียน	3.15	0.87	2.90	0.85	3.03	0.86
3. ปัญหาด้านเนื้อหา	3.28	0.87	2.97	0.90	3.13	0.90
4. ปัญหาด้านการจัดกิจกรรม	3.26	0.95	2.99	0.88	3.13	0.92
5. ปัญหาด้านพื้นที่	2.92	0.82	2.69	0.76	2.81	0.79
รวม	3.11	0.76	2.83	0.73	2.97	0.75

ผลการวิจัยระดับของปัญหาการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองของครูผู้สอนสาระหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร (ตารางที่ 2) โดยภาพรวมเห็นว่าสภาพปัญหาซึ่งจำแนกออกเป็น 5 ด้าน ล้วนอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.97 โดยเรียงลำดับจากด้านที่เห็นว่าเป็นปัญหามากที่สุดดังนี้ 1) ปัญหาด้านเนื้อหา ($\bar{x} = 3.13$, S.D. = 0.90) 2) ปัญหาด้านการจัดกิจกรรม ($\bar{x} = 3.13$, S.D. = 0.92) 3) ปัญหาด้านตัวผู้เรียน ($\bar{x} = 3.03$, S.D. = 0.86) 4) ปัญหาด้านพื้นที่ ($\bar{x} = 2.81$, S.D. = 0.79) และด้านที่เห็นว่าเป็นปัญหาน้อยที่สุดคือ 5) ปัญหาด้านตัวผู้สอน ($\bar{x} = 2.76$, S.D. = 0.94)

เมื่อพิจารณาจำแนกปัญหาในแต่ละด้าน พบความน่าสนใจกล่าวคือในด้านที่กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าเป็นปัญหามากที่สุด คือ ปัญหาด้านเนื้อหา และปัญหาด้านการจัดกิจกรรม ซึ่งทั้งสองด้านดังกล่าวมีความเกี่ยวเนื่องกัน เมื่อพิจารณาในด้านเนื้อหาพบว่าเมื่อเปรียบเทียบในแต่ละข้อคำถามแล้ว ด้านที่ถูกมองว่าเป็นปัญหามากที่สุด คือ เนื้อหาที่เรียนมีความซ้ำไปซ้ำมา จำเจ มีความแปลกใหม่น้อย ($\bar{x} = 3.60$,

S.D. = 1.14) เนื่องจากหากว่ากันด้วยข้อเท็จจริงแล้ว เนื้อหาที่นำมาจัดการเรียนการสอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองหรือแก่นแกนของความเป็นรายวิชาหรือกระทั่งข้อสาระเอง ดูจะเป็นการยากที่จะทำให้ชัดเจน เนื้อหาบางอย่างมีความซ้ำซ้อนกับเนื้อหาที่จัดการศึกษาในรายวิชาอื่น ๆ นอกจากนั้นด้วยวัตถุประสงค์ของรายวิชาที่ต้องการเป็นกลไกสนับสนุนการสร้างพลเมืองที่ดีของชุมชน สังคมและประเทศชาติ เนื้อหาดลอดถึงเป้าหมายของรายวิชาจึงถูกออกแบบในลักษณะการสร้างความคิดหวังในเชิงอุดมคติ และในลักษณะหนึ่งความคาดหวังดังกล่าวก็อาจถูกมองว่าเป็นสิ่งที่เป็นอุดมคติมากเกินไป การส่งเสริมคุณค่านามธรรมต่าง ๆ เช่น สิทธิ หน้าที่ หลักการของการปกครองประชาธิปไตย หรือกระทั่งความเป็นไทย เป็นต้น หลักการทั้งหลายเหล่านี้อาจไม่น่าจะยากที่จะถ่ายทอดมาสู่การปฏิบัติหรือทำให้เกิดผลที่สามารถวัดประเมินได้ภายใต้ข้อจำกัดเชิงเวลาหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอน ดังสะท้อนผ่านผลการวิเคราะห์ที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความกังวลให้เห็น อาทิ เนื้อหาสาระหน้าที่พลเมือง ระบุไว้แต่อุดมคติไม่เน้นการนำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ($\bar{x} = 3.29$, S.D. = 1.24) หรือ เนื้อหาตามหลักสูตร เป็นนามธรรม หรือ ไม่หนักแน่น หรือ ไม่มีรายละเอียดเพียงพอ ($\bar{x} = 3.22$, S.D. = 1.04) ขณะที่ในด้านของกิจกรรมซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการจัดการศึกษาในรายวิชาหน้าที่พลเมือง ข้อคำถามที่ดูจะเป็นปัญหามากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมรายวิชาเพิ่มเติม สาระหน้าที่พลเมือง ที่จัดขึ้นในโรงเรียนเป็นไปในลักษณะบังคับมากกว่าความสมัครใจ ($\bar{x} = 3.39$, S.D. = 1.14) รองลงมาคือ กิจกรรมรายวิชาเพิ่มเติม สาระหน้าที่พลเมือง ที่จัดขึ้นไม่เกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรม ($\bar{x} = 3.27$, S.D. = 1.16) ยังมีช่องว่างให้สามารถพัฒนาการจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิผลมากขึ้น

ปัญหาด้านผู้เรียน ในข้อคำถามที่ดูจะสะท้อนถึงปัญหาการจัดการศึกษามากที่สุดคือ ผู้เรียนไม่เห็นความสำคัญของสาระหน้าที่พลเมือง ($\bar{x} = 3.34$, S.D. = 1.15) รองลงมา คือ ผู้เรียนคิดว่าสาระหน้าที่พลเมืองไม่มีความจำเป็นต้องเรียน เป็นเรื่องที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ($\bar{x} = 3.32$, S.D. = 1.20) ส่วนหนึ่งนั้นอาจเชื่อมโยงกลับไปยังประเด็นปัญหาด้านเนื้อหาที่มีความซ้ำซ้อน จำเจ ทำให้ผู้เรียนไม่เห็นถึงประโยชน์เฉพาะที่ได้รับจากการเรียนในรายวิชานี้ที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญจากรายวิชาอื่นที่คล้ายคลึงกัน ส่งผลต่อเนื่องไปยังความดึงดูดหรือความน่าสนใจของผู้เรียนที่ผลการวิเคราะห์คะแนนสะท้อนความน่าวิตกในลำดับถัดมา คือ ผู้เรียนไม่มีแรงบันดาลใจที่จะเรียนสาระหน้าที่พลเมือง เกิดความเบื่อหรือไม่มีกำลังใจ ($\bar{x} = 3.26$, S.D. = 1.11)

ในส่วนของปัญหาด้านพื้นที่ ผลการวิเคราะห์คะแนนในเกือบทุกข้อคำถามสะท้อนระดับปัญหาอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง เว้นแต่เพียงข้อคำถามเดียว คือ เมื่อท่านจะพาผู้เรียนไปทัศนศึกษาในแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาหน้าที่พลเมือง ท่านมักจะต้องเผชิญกับความยุ่งยากของระบบราชการอยู่เสมอ ($\bar{x} = 3.54$, S.D. = 1.20) ที่ผลวิเคราะห์คะแนนสะท้อนปัญหาอยู่ในระดับมาก นับเป็นแง่มุมที่น่าสนใจที่กลุ่มตัวอย่างต่างเห็นสอดคล้องกันถึงอุปสรรคของขั้นตอนหรือการดำเนินงานของระบบราชการยังไม่เอื้ออำนวยสนับสนุนต่อการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นอีกแง่มุมหนึ่งที่ควรพัฒนาหรือปรับปรุงแก้ไขให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และในด้านที่ดูจะมีปัญหาน้อยที่สุดอย่างปัญหาด้านตัวผู้สอนก็มีข้อคำถามเดียวกันที่แปลผลสภาพปัญหาอยู่ในระดับมากนั่นก็คือ ครูผู้สอนปฏิบัติตามแผนการจัดการเรียนการสอนและ/หรือใช้สื่อการสอน ($\bar{x} = 3.46$, S.D. = 0.80) ดูจะสอดคล้องกับประเด็นการรับรู้หรือข้อวิตกกังวลในเชิงเวลาของการจัดการเรียนการสอนที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าประเด็นระยะเวลาในการจัดการศึกษาแต่ละคาบเรียนหรือในแต่ละสัปดาห์ยังเป็น

อุปสรรคต่อการบรรลุผลตามแผนการสอนที่วางไว้ ยิ่งเมื่อประกอบกับการที่โรงเรียนมักจะมีกิจกรรมต่าง ๆ จำนวนมากที่อาจส่งผลเป็นอุปสรรคในเชิงเวลาของการจัดการเรียนการสอน การปรับปรุงแก้ไขปัญหาจึงย่อมเกี่ยวข้องตั้งแต่ขั้นตอนของการวางแผนงานประจำปีหรือเทอมการศึกษา การดำเนินการ หรือมีเช่นนั้นอาจเป็นการหาหนทางบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ เข้ากับการจัดการเรียนการสอนและตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของรายวิชาหน้าที่พลเมือง เพื่อให้การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของโรงเรียนและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาเกิดประสิทธิผลและประโยชน์ในหลากหลายด้านอันสะท้อนภาพการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองโดยแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

ภายใต้การศึกษาวิจัยเรื่องเงื่อนไขเชิงปฏิบัติของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง: การรับรู้และปัญหาการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองในสถานศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร หากพิจารณาในช่วงเวลาของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยนับว่ามีพลวัตไปตามรัฐบาล กระแสอุดมการณ์ทางการเมือง และทิศทางการเปลี่ยนแปลงของโลก เมื่อย้อนกลับไปศึกษาเกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมืองรากฐานของการปลูกฝังคือการผลักดันประเด็นนี้เข้าสู่ระบบการศึกษาภาคบังคับเพื่อสร้างเงื่อนไขในการรับรู้ เรียนรู้ ผ่านผู้เรียนถึงมิติความเป็นพลเมืองที่ออกแบบหลักสูตรจากส่วนกลางโดยสื่อสารความเป็นพลเมืองผ่านสาระหน้าที่พลเมือง อันมีครูผู้สอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นผู้ดำเนินการผลิตสร้างนักเรียนในระบบโรงเรียนออกสู่สังคมและประเทศตามกรอบพระราชบัญญัติการศึกษาในเวลานั้น

ความน่าสนใจของงานวิจัยชิ้นนี้คือ ในช่วงเวลาที่ทำกรวิจัยอยู่ภายใต้การเข้ามาบริหารงานโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) มีการหยิบยกประเด็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองว่าต้องมีการให้ความสำคัญกับพลเมือง โดยจะต้องส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชาติได้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องประวัติศาสตร์ ความเป็นไทย รักชาติ ศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ และเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความปรองดองสมานฉันท์ เพื่อสันติสุขในสังคมไทย จะเห็นว่าสิ่งที่กล่าวมานี้คือความคาดหวังของ คสช. ที่หวังผลให้สร้างพลเมืองเป็นไปตามผลลัพธ์ดังกล่าวโดยอ้างเหตุก่อนหน้า ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์บ้านเมือง ความสั่นคลอนทางการเมือง หรือปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม และยังคงกล่าวถึงการละเลยความสำคัญเกี่ยวกับการสร้างพลเมืองผ่านระบบการศึกษาปัจจุบันว่ามีการปรับเนื้อหาสาระเหล่านี้ให้แทรกในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งพรัวเลือกไม่ปรากฏชัด ฉะนั้นสิ่งนี้จึงต้องปรับปรุงกลับไปเหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมาคือ ต้องมีการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองเป็นการเฉพาะ เป็นการรื้อฟื้น และให้ความสำคัญ โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในฐานะหัวหน้า คสช. มีการแถลงออกรายการโทรทัศน์ “คืนความสุขให้คนในชาติ” ในวันที่ 11 กรกฎาคม 2557 สรุปใจความได้ว่า ปัญหาของประชาชนในทุกระดับชั้นต้องมีการพัฒนาอย่างเร่งด่วน ทั้งนี้ต้องมีการกำหนดค่านิยมหลักให้ชัดเจนในสังคมไทย เพื่อที่จะสร้างประเทศไทยให้เข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับของ “ค่านิยม 12 ประการ” ที่ถูกกลับมาใช้อีกครั้ง อันนำไปสู่มาตรการส่งเสริมเพื่อบรรลุนโยบายโดย พล.ร.อ.ณรงค์ พิพัฒนาศัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการขณะนั้น ได้มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ดำเนินการขยายผลไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) เพื่อให้นักเรียนทุกระดับชั้น

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 มกราคม-มิถุนายน 2563 ISSN: 1513-4563

(ตั้งแต่ระดับชั้น ป.1-ม.6) ท่องจำ “ค่านิยมทั้ง 12 ประการ” (จิตกร สังข์แก้ว สราวุธ ทัฬหทอง และอรรถสิทธิ์ พานแก้ว, 2559: 282-283) คำถามคือภายใต้รัฐบาล คสช. และกรอบการเมืองเช่นนี้เงื่อนไขเชิงปฏิบัติของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง โดยเฉพาะในประเด็นการรับรู้ของครูผู้สอนต่อวิชาหน้าที่พลเมือง และสภาพปัญหาที่ครูผู้สอนที่ต้องประสบพบเจอในการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง เป็นเช่นไรนั้นจะอภิปรายผลเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ เงื่อนไขเชิงปฏิบัติของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง: การรับรู้และสภาพปัญหาและการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองและสถานการณ์การจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง ดังจะกล่าวต่อไปนี้

เงื่อนไขเชิงปฏิบัติของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง: การรับรู้และสภาพปัญหา

กระทรวงศึกษาธิการตามนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ออกประกาศ เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2557 ให้สถานศึกษาทุกสังกัดเพิ่มสาระหน้าที่พลเมืองลงในหลักสูตรสถานศึกษา โดยจัดเป็นวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทุกระดับชั้นและทุกช่วงชั้นของการศึกษาขั้นพื้นฐาน อันเป็นผลทำให้ทุกโรงเรียนต้องสนองนโยบายและจัดสาระหน้าที่พลเมืองเพิ่มเติมเข้าไมหากพิจารณาในประเด็นนี้โรงเรียนเองต้องดำเนินการตามอย่างเร่งด่วน ครูผู้สอนก็ต้องปรับตัวและออกแบบการสอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่อยู่บนเงื่อนไขเชิงปฏิบัติต่าง ๆ มากมาย

เมื่อกลับมาทบทวนผลดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับระดับการรับรู้ของครูผู้สอนสาระหน้าที่พลเมืองในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า ครูผู้สอนมีการรับรู้ด้านความหมายอยู่ในระดับมากและมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุดรองลงมาตามลำดับคือการรับรู้ด้านสถานที่ในการจัดการเรียนการสอน การรับรู้ด้านเวลาที่จัดการเรียนการสอน และการรับรู้ด้านบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสาระหน้าที่พลเมือง บนฐานการรับรู้ที่สะท้อนให้เห็นว่าไม่ว่าจะมีการปรับหลักสูตร เพิ่มเติมเนื้อหาไปในแนวทางใดก็ตาม แต่กรอบของวิชาหน้าที่พลเมืองก็ยังคงครอบคลุมประเด็นที่ครูผู้สอนทำการสอนอยู่แล้ว หากแต่รัฐบาล คสช. หยิบชูและแยกเรื่องนี้ออกมาผนวกค่านิยม 12 ประการเข้าไปปลูกฝังสู่เนื้อหาที่ต้องสอนและต้องการให้ผู้เรียนผลิตดอกออกผลเป็นพลเมืองดังเป้าหมายนั้น ครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาต่างรับรู้และเข้าใจถึงเจตนาเป้าหมายแต่ได้ให้มุมมองต่อความคาดหวังของทางภาครัฐว่า การจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองเป็นการสอนถึงวิถีคิดผ่านสถานการณ์ที่นำไปสู่การกระทำหรือไม่พึงกระทำ เป็นการเร็วเกินไปหรือไม่ในการคาดหวังผลของผู้เรียนให้เป็นพลเมืองตื่นรู้และเป็นไปตามค่านิยม สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการคือ รัฐบาลสั่งการให้นักเรียนต้องท่องค่านิยม 12 ประการอันเป็นสิ่งที่มีความดีเพียงชุดเดียวหรือเป็นเพียงกระบวนการที่ฉาบฉวย ซึ่งหากผู้เรียนท่องค่านิยมเหล่านี้ได้แล้วก็ไม่สามารถรับประกันถึงการเป็นพลเมืองที่ดีได้

การวิจัยนี้ได้ต่อยอดประเด็นสำคัญข้างต้น ซึ่งหากนำระดับการรับรู้ปัญหาของครูผู้สอนมาพิจารณาร่วมด้วยพบว่า ในการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยเรียงจากมากไปน้อย คือปัญหาด้านเนื้อหา ปัญหาด้านการจัดกิจกรรม ปัญหาด้านผู้เรียน ปัญหาด้านพื้นที่ และปัญหาด้านตัวผู้สอน คำถามคือปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาอย่างไรและสอดคล้องกับระดับการรับรู้แบบใด จากข้อมูลการวิจัยที่ได้รับ ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจต่อการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองเป็นอย่างดี แต่ด้วยความรวดเร็วในการออกนโยบายไปสู่การเปลี่ยนแปลงในห้องเรียน จึงชะงักด้วยเงื่อนไขโครงสร้างต่าง ๆ ที่โรงเรียนแต่ละ

แห่งมีและไม่สามารถพึงกระทำได้ ครูผู้สอนมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงและพยายามอย่างมากในการจัดการศึกษาสาระหน้าที่พลเมืองเพื่อไปถึงเป้าหมาย แต่กลับติดปัญหามากมายอย่างหนึ่งคือเวลา ควรจะค่อยเป็นค่อยไปเพื่อเอื้อต่อครูผู้ปฏิบัติการณ์ในโรงเรียนให้สามารถเตรียมความพร้อมได้ทัน ถ้ากล่าวตามหลักการสร้างพลเมืองเข้มแข็ง 3 ประการของ อุทัย ดุลยเกษม (2543) มีอยู่ด้วยกันดังนี้คือ 1) ต้องมีฐานการเรียนรู้ (สิ่งรอบตัว ชุมชน ตัวบุคคล) ที่แข็งแรงครอบคลุม 2) ต้องมีเนื้อหาการเรียนรู้ ที่ไม่แยกออกเป็นวิชาแต่ต้องสอดแทรกอยู่ตามวิชาต่าง ๆ หรือสถานการณ์การดำรงชีวิต และ 3) ต้องมีการจัดกระบวนการเรียนรู้สัมพันธ์กับเนื้อหาและฐานการเรียนรู้อันมีครูผู้สอนเป็นตัวแสดง หลักการนี้ย้อนแย้งต่อวิถีคิดของรัฐบาล คสช. ที่ต้องดำเนินการแยกวิชาหน้าที่พลเมืองออกมาสู่การปฏิบัติ และอีกประเด็นที่ไปสัมพันธ์กับระดับปัญหาที่ครูพบคือปัญหาด้านเนื้อหา เพราะเนื้อหาได้ถูกกำหนดและเขียนโดยส่วนกลางจึงมีการทับซ้อนและยากต่อการจัดกิจกรรม ซึ่งการจัดกิจกรรมเรียนรู้ก็ต้องอยู่บนฐานเรียนรู้โดยรอบ แต่เมื่อต้องดำเนินการโดยครูผู้สอนกลับไม่สามารถทำได้ ไม่สามารถพานักเรียนออกไปเรียนรู้ภายในชุมชน แหล่งเรียนรู้ (ติดเงื่อนไขงบประมาณ ระเบียบความปลอดภัยของผู้เรียนนอกสถานศึกษา) ช่วงเวลาของการเรียนน้อยที่หวังผลมาก (ติดเงื่อนไขกรอบเนื้อหาในหลักสูตรที่ต้องเรียนครบและวัดประเมินผลตามตัวชี้วัด) รวมไปถึงเนื้อหาที่ครูสอนก็เคยสอนมาแล้วส่วนนักเรียนเนื้อหาที่เคยเรียนมาแล้วและไม่มีความแปลกใหม่ (เป็นที่น่าสังเกตว่าข้อมูลตามมุมมองของครูที่มีระดับการรับรู้ด้านเนื้อหาสาระหน้าที่พลเมืองสูงแต่ทำไมกลับให้คำตอบมาในเชิงเนื้อหาที่และจะเป็นปัญหา) สิ่งนี้น่าสนใจตรงที่ว่าระดับการรับรู้สะท้อนการรับรู้ที่แท้จริงหรือไม่

เมื่อย้อนกลับไปดูแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2557, น. 5) ระบุถึงจุดเน้นและขอบข่ายของรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมไว้ 5 จุดเน้น คือ 1) ความเป็นไทย 2) รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ 3) ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 4) ความปรองดอง สมานฉันท์ และ 5) ความมีวินัยในตนเอง จุดเน้นเหล่านี้อยู่ภายใต้ขอบเขตเนื้อหาของสาระหน้าที่พลเมืองที่ครูผู้สอนต้องทำความเข้าใจและดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนบรรลุผล ฉะนั้นจึงนับเป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่เพิ่มเติมเข้าไปท้าทายความสามารถของครูผู้สอน และหากครูผู้สอนติดเงื่อนไขนี้ก็นำไปสู่ปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียนตามมา

ข้อมูลจาก Thai Civic Education (2558) ได้กล่าวถึงหลักการร่วมด้านการจัดการเรียนรู้และการเผยแพร่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย โดยได้เสนอการจัดการเรียนรู้แก่พลเมืองในสังคมประชาธิปไตยว่ามี 5 หลักการสำคัญได้แก่ การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการจัดการเรียนรู้แบบลงมือทำจริง ไม่ขึ้นนำความคิดเห็น และไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด หลักการนี้นับเป็นสิ่งสำคัญในการประยุกต์ใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองอย่างมากแต่หากวิเคราะห์ในจุดนี้ สภาพปัญหาที่ครูผู้สอนสาระหน้าที่พลเมืองในเขตกรุงเทพมหานครพบเจอบางส่วนก็คือการไม่ได้จัดการเรียนการสอนที่ตั้งอยู่บนหลักการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างแท้จริงยังคงอยู่บนกรอบการจัดการเรียนรู้แบบเก่าเพราะเป็นนโยบายจากบนลงล่าง กอปรกับฐานการเรียนรู้มีไม่เพียงพอ แต่จะกล่าวเช่นนั้นไม่ได้ทั้งหมดหากแต่ยังขึ้นอยู่กับศักยภาพของโรงเรียนแต่ละแห่งในเขตกรุงเทพมหานครด้วย ว่าอยู่ในสังกัดใด พื้นที่ใด เพราะมีบริบทที่ต่างกัน

อีกประเด็นหนึ่งที่ผลการวิจัยชิ้นนี้พออธิบายภาพกว้าง ๆ ได้คือ การสร้างพลเมืองผ่านระบบการศึกษาในโรงเรียนจำเป็นต้องทะลวงโครงสร้างที่เเทอะทะซับซ้อน ทางภาครัฐต้องมองมุมกว้างกระบวนการสร้างหลักสูตร การออกแบบ ควรเป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม การปรับและเสนอสิ่งที่ต้องการอย่างรวดเร็วเกินไปส่งผลต่อการปฏิบัติงานที่ผิวเผิน ฉะนั้นสิ่งจำเป็นคือต้องผสมการรับรู้ของครูผู้สอนให้อยู่บนแนวทางเดียวกัน โดยครูต้องมีความอิสระในการจัดการเรียนรู้ และได้รับการเกื้อหนุนจากทุกฝ่ายมิใช่การผลักภาระไปสู่ครูผู้สอนสาระหน้าที่พลเมืองอย่างเดียว ซึ่งผลการศึกษาที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีดี ประทุมสุรธรรม (2562) ที่สกัดคุณลักษณะของการสร้างความเป็นพลเมืองโลกไว้ 4 แนวทางคือ 1) การจัดการหลักสูตรและการเรียนการสอน 2) การมีส่วนร่วมของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน 3) การเสริมสร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศในการเรียนรู้ และ 4) การพัฒนาศักยภาพครูและผู้บริหาร โดยการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองโลกต้องอยู่ภายใต้แนวคิดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย แนวทางทั้ง 4 นี้ยังไปสัมพันธ์กับงานของณธรา เหมือนปิว (2561) เรื่องการพัฒนาพลเมืองไทยให้มีความเป็นพลเมืองโลกในประเทศไทยยุค 4.0 โดยศึกษาว่าประเทศไทยจะดำเนินไปสู่ความเป็นพลเมืองโลกได้อย่างไร ผลการวิจัยนี้ชี้ไปที่ประเด็น สถานศึกษาต้องมีการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการเพื่อความเป็นพลเมืองโลกควบคู่ไปกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตร ที่ต้องพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะพลเมืองโลก 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความรู้ความเข้าใจ 2) ทักษะด้านสติปัญญาและสังคม และ 3) ค่านิยมและทัศนคติที่มีต่อพลเมืองโลก ทั้งนี้โรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องมีการออกแบบหลักสูตร กิจกรรม โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและให้ความสำคัญกับความเป็นพลเมืองโลก จะเห็นว่าจากผลการศึกษาวิจัยชิ้นนี้กระบวนการของการสร้างความเป็นพลเมือง ผ่านการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง ยังคงไม่เป็นไปตามหลักการ แนวทาง ที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในทุกระดับ

หากมองประเด็นทั้งหมดในมิติทางประวัติศาสตร์ผ่านงานวิจัยของวิวัฒน์ชัย หล่มศรีและภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์ (2559) เรื่องรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง ตามระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า ระบบการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของไทยที่ผ่านมาเน้นการสร้างคนไทยให้เป็น “คนดี” ที่ยังไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและรูปแบบการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ตัวการหลักคือครูที่มีรูปแบบการสอนที่เน้นท่องจำมากกว่าใช้กิจกรรมที่ก่อให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการฝึกปฏิบัติเพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้จริงในชุมชนและสังคมมีลักษณะแยกสถานศึกษาออกมาจากชุมชน เราจะเห็นว่าเงื่อนไขที่ขวางกั้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองผ่านรายวิชาหน้าที่พลเมือง เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สื่อสารการรับรู้ไม่ตรงกัน จึงเกิดปัญหาและผลกระทบบางครั้งอาจจะมากกว่าผลดีเสียด้วยซ้ำ

การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองและสถานการณ์การจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง

ดังที่หยิบผลการวิจัยมาอภิปรายถึงเงื่อนไขเชิงปฏิบัติของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองถึงระดับการรับรู้และปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในสถานศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร ในภาพรวมจะเห็นมิติที่ครูผู้สอนต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้มิใช่เพียงแต่จะโทษครูผู้สอนว่าสอนไม่ดี ไม่ดำเนินการครบถ้วนตามตัวชี้วัด แล้วไปส่งผลต่อผู้เรียนที่ไม่สามารถสร้างพลเมืองที่ดีนั้นมีคุณภาพออกสู่สังคมได้ แต่อาจ

ต่อมาพิจารณาโครงสร้างการศึกษาเสียใหม่ว่าเอื้อต่อครูผู้สอนหรือให้อิสระครูผู้สอนในการวางแผนจัดการเรียนการสอนอย่างไร เพราะผลการวิจัยชิ้นนี้ได้ตอบยกย่องว่าโดยภาพรวมแล้วครูผู้สอนมีการรับรู้เกี่ยวกับวิชาหน้าที่พลเมืองอยู่ในระดับมาก แต่พอกล่าวถึงปัญหาที่พบปัญหาอย่างมากแทบทุกด้าน นั่นก็หมายความว่ามีการรับรู้แต่เพียงกระทำไม่ได้ ดังนั้นในเมื่อครูผู้สอนที่นับเป็นผู้อำนวยความสะดวก จึงไม่เป็นไปตามวิถีจักรกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนตามที่ภภาพ มาพบสุข (2540) กล่าวไว้ว่า ต้องมีสิ่งเร้า ไปสู่การสัมผัส ผู้เรียนมีการรับรู้ นำไปสู่สมโนทัศน์ความคิด และตอบสนองออกมา หมายความว่าฐานการเรียนรู้มีได้นำพาไปสู่กระบวนการเรียนรู้ในตอนท้าย ซึ่งในแง่นี้อาจต้องยกทฤษฎีลำดับขั้นการเรียนรู้ของบลูมอ้างอิงถึงในพจนานุกรมสำเร็จกิจเจริญ (2553) ที่กล่าวถึงลำดับขั้นการเรียนรู้ว่าฐานล่างสุดของลำดับขั้นการเรียนรู้คือความรู้ความจำ ถัดมาคือความรู้ความเข้าใจ ถัดมาคือการนำไปใช้ สูงขึ้นไปคือการวิเคราะห์ สูงถัดไปอีกลำดับหนึ่งคือการสังเคราะห์ บนยอดสุดคือการประเมินสิ่งต่าง ๆ ออกมาได้ ทั้งกระบวนการจัดการเรียนรู้และทฤษฎีลำดับขั้นการเรียนรู้ของบลูมหากพิจารณาความสัมพันธ์กับผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองอาจอยู่เพียงลำดับขั้นที่ 1 หรือ 2 ตามทฤษฎีของบลูมหรือสูงขึ้นมาในลำดับที่ 3 สู่อำนาจไปใช้ เหตุผลที่กล่าวเช่นนั้นเพราะ การจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองติดเงื่อนไขเชิงปฏิบัติที่สามารถสร้างให้ผู้เรียนไปสู่ขั้นสังเคราะห์นำสิ่งที่เรียนมาไปใช้ได้ สถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณได้ แต่ถึงกระนั้นอย่างที่เคยกล่าวไปว่า การจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองไม่สามารถวัดผลได้ในทันทีทันใดแต่เป็นการหล่อหลอมวิธีคิดสู่ตามอุดมการณ์ ฉะนั้นจึงเป็นการเร็วเกินไปหากในชั้นเรียนครูมีการสร้างตัวชีวิตที่จะมาวัดผู้เรียน โดยเฉพาะประเด็นการผูกการสร้างพลเมืองเข้ากับชุดความคิดเรื่องคนดี (ปัญหาอยู่ที่ว่าคนดีคือคนแบบใด ความดีที่สังคมมอบให้เป็นความดีชุดใดที่มอบให้กับคนดี เพราะความดีคือปรัชญาเชิงคุณค่าที่มีหลายชุด)

ทั้งนี้งานวิจัยของพรวิณัส อัมพวัน ปรีชา สามัคคี และกฤตพร แซ่แง สายจันทร์ (2561) ที่ศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี ในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาพบว่า ปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยระดับมัธยมศึกษา คือ ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีเจตคติที่ดีในการเป็นพลเมือง นักเรียนมีความรู้ด้านทฤษฎีแต่ในทางปฏิบัตินักเรียนยังขาดจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย รวมไปถึงปัญหาด้านการวัดผลและประเมินผลของครูผู้สอนที่ต้องมีรูปแบบต่างกันไปจากวิชาอื่น ๆ งานของพรวิณัส อัมพวัน ปรีชา สามัคคี และกฤตพร แซ่แง สายจันทร์ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาแต่หากมาพิจารณางานวิจัยของสุนีย์ บันโนะ และวลัยพร ศิริภรณ์ (2560) เรื่องจิตสำนึกความเป็นพลเมืองโลกของนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ที่ศึกษาจากนักเรียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของจิตสำนึกความเป็นพลเมืองโลกของนักเรียนในกรุงเทพมหานครอยู่ในระดับมาก โดยองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การเคารพในเอกัตภาพ และลักทอมิตรภาพที่ยั่งยืน และผลการจัดลำดับความต้องการจำเป็นของจิตสำนึกความเป็นพลเมืองโลกของนักเรียนในกรุงเทพมหานครมีลำดับความต้องการจำเป็นสูงที่สุดคือ การคัดค้านการใช้ความรุนแรง รองลงมาคือ เชิดชูศักดิ์ศรีของชีวิต และนำชีวิตด้วยความรู้และปัญญาอยู่ในลำดับเดียวกัน

สิ่งที่ต้องการชี้ให้เห็นในประเด็นข้างต้นนี้และยกงานที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความ เป็นพลเมืองเพราะมีความน่าสนใจตรงที่ว่า ในระดับประถมศึกษาจิตสำนึกการรับรู้เรื่องพลเมืองมีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับสูง แต่เมื่อนักเรียนก้าวเข้าสู่ระดับมัธยมศึกษากลับแปลผลทิศทางออกมาในแง่ระดับที่ต่ำลง หรือจะ กล่าวให้เข้าใจโดยง่ายว่าการสร้างความเป็นพลเมืองจริง ๆ แล้วภายใต้ระบบการศึกษาของไทยโดยสอนผ่าน สารระหน้าที่พลเมือง อาจต้องปรับวิธีการจัดการเรียนการสอนเสียใหม่เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ในสิ่งที่ควรรู้ มีกิจกรรม รับรู้สถานการณ์ ประสบพบเจอกับเหตุการณ์ หรือมีกรณีศึกษามาเป็นตัวบทในการเรียนรู้ผ่านฐาน การเรียนรู้รอบตัว ผ่านครอบครัว ผ่านชุมชน ผ่านสังคม อันจะทำให้ผู้เรียนรับรู้ เรียนรู้ เข้าใจ และแสดงออก บนฐานความเป็นพลเมืองที่ตนรู้โดยแท้จริง มิใช่การเรียนรู้เพื่อรู้ แต่เมื่อถึงสถานการณ์จริงกลับไม่สามารถนำสิ่งที่ รู้ไปสู่การกระทำที่สมเหตุสมผลได้ ทั้งหมดทั้งหมดนี้จึงเป็นสิ่งที่ต้องปรับแก้อันจะทั้งภาระให้ครูผู้สอน และก่น คำว่าโรงเรียน อาจต้องปรับความคิดว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องของส่วนใดส่วนหนึ่ง เป็นเรื่องของทุกคนที่ต้อง ร่วมกันแก้ไข โดยเฉพาะต้องมีการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างที่จะปลดล๊อคระบบการศึกษาให้มีอิสระบนฐาน ความหลากหลายและมีส่วนร่วมในทุกระดับอันนำไปสู่ผลสำเร็จของการสร้างพลเมืองที่ตื่นรู้ภายใต้ระบบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขได้

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องเงื่อนไขเชิงปฏิบัติของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง: การรับรู้และปัญหาการ จัดการเรียนการสอนสารระหน้าที่พลเมืองในสถานศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะของการนำผลการวิจัยสู่การปฏิบัติ

ผลการวิจัยถึงระดับการรับรู้เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในภาพรวมของครูผู้สอนสาร ระหน้าที่พลเมืองอยู่ในระดับมากทั้งหมด ได้แก่ การรับรู้ด้านความหมาย การรับรู้ด้านบุคคลที่เกี่ยวข้อง การรับรู้ ด้านสถานที่จัดการเรียนการสอน และการรับรู้ด้านเวลาในการจัดการเรียนการสอน ส่วนระดับของปัญหาการ จัดการเรียนการสอนสารระหน้าที่พลเมืองของครูผู้สอนภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางหมายความว่า ครูผู้สอนมี การรับรู้ว่าจะจัดการเรียนการสอนสารระหน้าที่พลเมืองให้มีคุณภาพได้อย่างไร แต่เมื่อถึงการปฏิบัติจริงครูผู้สอน กลับเผชิญกับเงื่อนไขเชิงปฏิบัติที่ไม่สามารถนำไปสู่เป้าหมายพลเมืองตามกรอบได้

ดังนั้นจึงขอเสนอว่าเงื่อนไขเชิงปฏิบัติส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาเชิงโครงสร้างที่เป็นนโยบายจากบนลง ล่างปราศจากการมีส่วนร่วม ฉะนั้นตั้งแต่การกำหนดนโยบายรัฐบาลควรมีการศึกษาวิจัยถึงผลได้ผลเสียอย่าง รอบด้านเสียก่อน แต่นโยบายนี้ได้ถูกกระทำไปแล้วจึงควรมีการรื้อฟื้น ทบทวนนโยบายตลอดจนหลักการ ปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนสารระหน้าที่พลเมืองใหม่อีกครั้งหนึ่ง (ควรใช้หลักการมีส่วนร่วมบน ประชาธิปไตยขับเคลื่อน) โดยเฉพาะเรื่องของเนื้อหาที่มีความละเอียดอ่อน ต้องปรับให้มีความเป็นสากลในการ สร้างพลเมืองและผนวกคุณสมบัติ 5 ด้านตามแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ความเป็นไทย, เคารพรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์, เป็นพลเมืองดีที่มีส่วนร่วม

รับผิดชอบในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข, ยึดมั่นและสนับสนุนความปรองดอง และสมานฉันท์ของคนในสังคมทุกระดับ ตลอดจนการมีวินัยในตนเอง เข้าไปผ่านการรับรู้ที่ชัดเจนของครูผู้สอน ฉะนั้นหากสามารถปรับโครงสร้างระบบให้เกิดความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการวิชาหน้าที่พลเมือง คำนึงอิสระให้ครูผู้สอน ปรับรูปแบบการประเมินผลให้เหมาะสมกับตัวเนื้อหาวิชา วิชาที่จะส่งผลไปสู่การออกแบบ การจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองที่มีคุณภาพ สำคัญที่สุดอาจารย์ผู้สอนต้องเข้าใจมิติการสร้างความเป็นพลเมืองพร้อมทั้งออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตั้งคำถาม มีส่วนร่วมในกิจกรรม บนฐานการเรียนรู้ จากผลการวิจัยอาจเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองเชิงบูรณาการ ที่ครูทุกฝ่ายต้องช่วยกันออกแบบ และดำเนินการผ่านกิจกรรมที่เอื้อผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วม ซึ่งมีขึ้นเกิดในห้องเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ร่วมกันซึ่งครูผู้สอน สถานศึกษา หลักสูตร ต้อง ดำเนินไปด้วยกันบนโครงสร้างที่ปรับแก้ตามบริบทของแต่ละโรงเรียน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในช่วงเวลาของรัฐบาล คสช. หากสามารถมีการวิเคราะห์ปัญหาที่เจาะรายละเอียดลงเป็นรายด้านเพื่อศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขที่ตรงประเด็น ในการวิจัยครั้งต่อไปหากสามารถดำเนินการโดยศึกษาวิจัยประชากรครูทั้งหมดที่สอนสาระหน้าที่พลเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร หรือทั้งประเทศ และสามารถแยกสังกัดเพื่อวิเคราะห์ การจัดการเรียนการสอนบนโครงสร้างที่ต่างกันจะทำให้เห็นภาพการบริหารจัดการและปัญหา อันสามารถใช้เป็นฐานดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด ทั้งนี้แล้วการวิจัยควรมีมิติทางประวัติศาสตร์ในอดีตเกี่ยวกับการ สร้างความเป็นพลเมืองมาเป็นฐานในการเข้าใจปัจจุบันเพื่อวางแผนการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง ที่มีคุณภาพในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยได้นำเนื้อหาจากรายงานการวิจัยเรื่องเงื่อนไขเชิงปฏิบัติของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง: การรับรู้และปัญหาการจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมืองในสถานศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย จากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ประจำปีงบประมาณ 2559

รายการอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. 2503. **แผนการศึกษาแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. 2545. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. 2551. **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- ฐิติกร สังข์แก้ว สราวุธ ทับทอง และอรรถสิทธิ์ พานแก้ว. 2559. **จุด (ไม่) จบ: ช่วงฉากการเมืองไทย 48 – 59**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ณธรา เหมือนปิว. 2561. การพัฒนาพลเมืองไทยให้มีความเป็นพลเมืองโลกในประเทศไทยยุค 4.0. **วารสารครุศาสตร์**. 46(3), 86-99.
- ปรีดี ประทุมสุวรรณ. 2562. การศึกษาเพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก : การเรียนรู้แบบบูรณาการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ; Education for Global Citizenship Development: Integrated Learning for Sustainable Development. **Education Management and Innovation Journal**. 2 (1), 90-103.
- พยนต์ธร สำเร็จกิจเจริญ. 2553. **ผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการเพื่อเสริมทักษะ การคิด สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา**. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, กรุงเทพฯ.
- พรวิñas อัมพวัน, ปรีชา สามัคคี และกฤตพร แซ่สง สายจันทร์. 2561. Eclectic Learning Management Model that Promotes Good Democratic Citizenship; รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี ในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. **วารสารเทคโนโลยีภาคใต้**. 11(1), 79-85.
- วิภาพร มาพบสุข. 2540. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- วิวัฒน์ หล่มศรี และภาณุวัฒน์ ภัคติวังศ์. 2559. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์**. 11(2), 287-302.
- สุนีย์ บันโนะ และวลัยพร ศิริภิรมย์. 2018. จิตสำนึกความเป็นพลเมืองโลกของนักเรียนในกรุงเทพมหานคร. **วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา**. 12(1), 104-121.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. 2557. **แนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. 2551. **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

อุทัย ดุลยเกษม. 2543. **ศึกษาเรียนรู้**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

Thai Civic Education. 2558. **หลักการร่วมด้านการจัดการเรียนรู้และการเผยแพร่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย**. (22 กันยายน 2558) สืบค้นจาก

<http://www.thaiciviceducation.org/index.php/aboutus/common-principle/learning-process>.